

<b>OPONENTSKÝ POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE</b>	
<b>NÁZEV</b>	<b>VZTAHOVÉ NORMY UČITELŮ A VÝKONOVÁ MOTIVACE ŽÁKŮ</b>
<b>DOKTORAND</b>	<b>Mgr. Kateřina KUBÍKOVÁ</b>
<b>STUDIJNÍ OBOR</b>	Pedagogická psychologie
<b>ROZSAH PRÁCE</b>	161 stran vlastního odborného textu, 7 stran seznamu literatury, celkem v textu 9 tabulek a 44 obrázků (grafy, schémata)
<b>ŠKOLITEL</b>	Doc. PhDr. Isabella Pavelková, CSc.
<b>OPONENT</b>	PhDr. Václav Holeček, Ph.D.
<b>HODNOCENÝ ASPEKT</b>	<b>HODNOCENÍ</b>
<b>Aktuálnost zvoleného tématu a splnění cíle</b>	<p>Disertační práce (dále jen DP) předložená doktorandkou Mgr. Kateřinou Kubíkovou se zabývá v naší i zahraniční literatuře poměrně hojně diskutovanou problematikou výkonové motivace žáků. To dokazuje, že je tato oblast pedagogické psychologie důležitá a stále velice aktuální, neboť, jak autorka v úvodu výstižně napsala: „Učitelé si stěžují, že je žáky v poslední době velmi těžké motivovat k činnosti a zvýšenému úsilí.“. V důsledku rozvoje internetu a informačních technologií skutečně zaznamenáváme v současné době krizi kognitivní i výkonové motivace žáků. Jedná se tedy o problematiku, která zasluhuje ze strany výzkumu náležitou pozornost.</p> <p>Dalším důvodem aktuálnosti DP je skutečnost, že se doktorandka zaměřila na sledování vztahu mezi motivací a hodnocením ze strany učitelů, tj. na konkrétní problematiku motivace, kterou (pokud je mně známo) v našich podmínkách dosud nikdo podrobněji nezkoumal.</p> <p>Jedním z problémových míst každého vědeckého zkoumání je správné definování cíle, event. položení výstižné výzkumné otázky (aby nebyla příliš široká či naopak úzká). K. Kubíková zvládla toto úskalí dobře. Jako cíl své DP si stanovila zkoumání vztahu motivace žáků a hodnocení ze strany učitelů, konkrétně položená otázka zní: „Jak používání různých vztahových norem ovlivňuje úroveň výkonové motivace žáků“. Tento cíl byl nepochybně splněn.</p>
<b>Zvolené metody zpracování a postup řešení</b>	<p>V <b>teoretické části</b> DP se autorka věnuje popisu vědeckých východisek pojmů výkonová motivace a vztahová norma. Uvádí relevantní teorie motivace McDougalla, Murrayho, Atkinsona, hlavní důraz klade na rozbor výkonové motivace zejména Heckhausena a Rheinberga. Heckhausen je tvůrcem tzv. „kognitivního modelu výkonové motivace“ a Rheinberg tento model rozšířil o koreláty výkonu a strachu z neúspěchu jako sebesposilujícího systému výkonu. Předností těchto modelů je jejich možné využití pro předpovídání jevů v pedagogické praxi. V ČR se problematice vztahových norem věnují zejména Man, Pavelková, Hrabal (1989, 2002) či Řepka (2000). Na zkoumání souvislostí mezi motivací k činnosti a jejím účelem se u nás soustřeďují dále Stuchlíková, Hošek, Man, Pavelková (1983, 2000, 2005). Ale patrně u nás dosud nikdo nesledoval (kvantitativně-kvalitativním způsobem) závislost mezi používáním vztahových norem a úrovní výkonové motivace. V tom je počin K. Kubíkové patrně průkopnický. Nutno konstatovat, že teoretická část je správně koncipována tak, aby co nejlépe uváděla provedený výzkum.</p> <p>V <b>praktické části</b> autorka zvolila adekvátní časově, organizačně, obsahově a metodologicky náročné metody zkoumání výše uvedeného vztahu. Při řešení výzkumného úkolu použila autorka tzv. triangulaci výzkumných metod, neboť souběžně aplikovala dvě techniky kvantitativního výzkumu a pozorování jako</p>

	<p>metodu kvalitativního šetření.</p> <p>Autorka relativně podrobně popisuje použité nástroje svého výzkumu. V <b>kvantitativním zkoumání</b> preference vztahových norem učitele byla použita česká verze <b>dotazníku FEBO</b> (Der Fragebogen zur Erfassung der Bezugsnorm Orientierung - Dotazník k měření vztahových norem), kterou se souhlasem autora Rheinberga vytvořili Man, Hondlík (1981). Dotazník sleduje 5 faktorů, které se nazývají: výkonové srovnávání, příčinné připisování, individualizace, očekávání a schválená strategie chování vzhledem k sankcím. Tento dotazník nebyl dosud standardizován, proto jej autorka podrobila (pro svůj výzkumný vzorek) položkové a faktorové analýze. Vzhledem k tomu, že tento dotazník není běžně dostupný, jako připomínku dávám ke zvážení, zda by nebylo vhodné uvést techniku v plném znění v příloze DP.</p> <p>Pro měření výkonové motivace žáků byl použit <b>test LMG</b> (Leistungs-motivationsgitter - Výkonově motivační mřížka) od Schmalta, který do češtiny přeložil Man (1977). Jedná se o semiprojektivní techniku (kombinuje projekci obrázků s dotazníkovým šetřením), která obsahuje tyto dílčí dimenze: naději na úspěch (pozitivní motivace k výkonu), pasivní strach z neúspěchu a aktivní strach z neúspěchu. Z několika situačních oblastí, byly vybrány ty, které odpovídaly v DP sledovaným kritériím, tj. školní a sportovní aktivity.</p> <p>Výzkumný vzorek tvořilo 61 třídních učitelů a 1 144 žáků čtvrtých a pátých tříd v Benešově, Českých Budějovicích a v Plzni ve věku 9 až 12 let.</p> <p>Jako nástroj <b>kvalitativního výzkumu</b> (přesněji řečeno výzkumu obsahující kvalitativní prvky, např. metodu obsahové analýzy) byla zvolena technika <b>zúčastněného pozorování</b>. Cílem této části zkoumání bylo zjistit, do jaké míry údaje učitelů, které uvedli v dotazníku FEBO, odpovídají jejich skutečnému pedagogickému působení v praxi. Předmětem pozorování bylo tedy chování učitelů při výuce ve třídě ve všech pěti kategoriích, které jsou výstupem dotazníku FEBO. Z 61 učitelů bylo pro kvalitativní výzkum náhodně vybráno 8 učitelů 4. a 5. ročníků ZŠ. Vzhledem k tomu, že výsledky dotazníku FEBO nevykazovaly normální rozložení a nebylo tak možné provádět podrobnější matematicko-statistickou analýzu, spočívá těžiště DP právě v této kvalitativní části. Je jí věnováno téměř 70 stran analytického textu, ve kterém je uvedeno úctyhodných 120 bodových grafů. U každého učitele jsou konfrontovány záznamy z pozorování s výsledky v dotaznících FEBO a LMG, kde je jeho postavení analyzováno v 15 bodových grafech.</p> <p>Nutno konstatovat, že všechny v DP zvolené metody jsou adekvátní ke splnění cíle, k nalezení odpovědi na výzkumnou otázku.</p>
<p><b>Teoretický přínos, výsledky, význam pro praxi nebo pro rozvoj vědního oboru</b></p>	<p>Teoretický přínos spatřuji v přehledu poznatků z relevantních teorií výkonové motivace. Doktorandka podává komplexní pohled na problematiku prožívání emocí v souvislosti s výkonovou motivací, na rozbor hodnocení podle vztahových norem a jeho možné souvislosti s pozitivním rozvojem výkonové motivace. Tyto poznatky lze využít např. pro další kariérní vzdělávání učitelů.</p> <p><b>Kvantitativní část DP</b></p> <p>Na základě teorií Rheinberga autorka pregnantně zformulovala tři hypotézy, které vyjadřovaly v DP sledovaný vztah. Všechny předpokládaly, že učitelé preferující individuální vztahovou normu budou mít u žáků ve všech třech dimenzích dotazníku LMG (měření výkonové motivace) pozitivnější hodnocení než učitelé, kteří preferují sociální vztahovou normu. Statické výpočty získaných výsledků však tento předpoklad nepotvrdily? Předmětem obhajoby by mohlo být zamyšlení nad možnými příčinami tohoto zjištění.</p>

	<p><b>Kvalitativní část DP</b></p> <p>Zvolená metoda zúčastněného pozorování je časově i organizačně značně náročná. Velice pracné je také její vyhodnocování, nicméně tato dřina je po zásluze odměněna výsledky, jejichž interpretace v podání doktorandky K. Kubíkové posouvá poznání v této oblasti.</p> <p>Obdiv zasluhuje schopnost autorky interpretovat výsledky kvantitativního i kvalitativního šetření. Nejen korelační koeficienty v kvantitativním výzkumu, ale každé zjištění v kvalitativním zkoumání jsou pro autorku podnětem k přemýšlení, k tvořivému hledání možných příčin, následků, vzájemných souvislostí vyskytujících se ve školních podmínkách. Autorka při těchto analýzách s úspěchem uplatňuje symbiózu podrobných znalostí teorie motivace a několikaletých zkušeností vlastní pedagogické praxe učitelky ZŠ.</p> <p>Ocenit nutno také skutečnost, že v předložené DP není uváděn pouze popis reality, navíc jsou zde popsány podněty, které by učitelům mohly pomoci nalézt efektivnější postupy v hodnotících oblastech, které by pak vedly k rozvoji výkonové motivace žáků. V tom spatřuji přínos DP pro pedagogickou praxi. Jen namátkou možno uvést, jak autorka na základě svého výzkumu v závěrečné diskuzi správně upozorňuje, že žakovu motivaci k výkonu neovlivňuje jen učitelem při hodnocení použitá vztahová norma, ale také (a mnohdy výrazněji) způsob interakce učitele s žáky, jeho zájem o zpětnou vazbu, tvorba vhodného klimatu školní třídy apod.</p> <p>Práce doktorandky je postavena na konfrontaci teorie s realitou českého školství - a je třeba konstatovat, že je to přístup velmi plodný a přínosný. DP K. Kubíkové naznačila, že „... pravděpodobně díky nestabilním podmínkám školního prostředí je aplikace některých teoretických východisek do praxe přinejmenším problematická“. Neboť (jak autorka ve své DP prokázala) tato pedagogické praxe je velice závislá na školní realitě, osobnosti učitele, na jeho psychodidaktických schopnostech. Teorie učitelům např. doporučuje větší používání individuální vztahové normy. Má být pro rozvoj výkonové motivace žáků mnohem účinnější než norma sociální. Autorce se podařilo ukázat, že tato teze neplatí vždy, že je závislá na dovednostech učitele (správně uplatňovat tuto normu) a jeho osobnosti. Doktorandka učitelům výstižně radí, že výzva k úspěchu má sice velkou motivační hodnotu, musí ale být větší než hrozba neúspěchu. Při rozvoji výkonové motivace žáků musí být brána v úvahu především hodnota výsledku a následku činnosti žáků. DP K. Kubíkové tedy „otvírá dveře“ pro další podrobnější zkoumání této důležité oblasti pedagogické psychologie.</p>
<p><b>Struktura a formální úprava práce</b></p>	<p>Po stránce formální splňuje předložená práce všechna kritéria kladená na disertační práce. V DP jsou dodrženy aktuálně platné citační normy, nevyskytují se formulační nepřesnosti a téměř žádné překlepy. Drobnou výtku bych měl pouze k velmi malé velikosti písma, kterým jsou popsány osy bodových grafů. V celé práci jsem objevil pouze jedno malé přehlednutí, kdy na str. 88 mají být v tab. č. 5 /správně má být uvedeno č. 7/ žlutě zvýrazněny statisticky významné hodnoty korelačního koeficientu /zvýrazněny však v tištěné podobě DP žádné nejsou, v elektronické podobě vyznačeny jsou/. Tato drobnost samozřejmě nikterak nesnižuje kvalitu předložené DP.</p> <p>Kladně hodnotím nejen promyšlenou strukturu celé DP, ale také výstižné komentáře a kvalitní grafickou podobu statistického vyhodnocení obdržených výsledků uvedenou v četných grafech a tabulkách.</p> <p>Pozitivně je třeba ocenit jasnou rovinu odborného stylu, logiku a</p>

	srozumitelnost odborného textu.
<b>Otázky do diskuse</b>	<p>1) Analýza možných příčin proč se nepotvrdily hypotézy, které vycházely z Rheinbergovy teorie.</p> <p>2) Setkala se autorka při pozorování na školách s potřebou <i>vyhnout se úspěchu</i>, která má sociální pohnutky (žák nechce být zařazen mezi premianty třídy, raději si nechá napsat horší hodnocení)? Tato paradoxní „potřeba“ se v poslední době hojně vyskytuje, ale spíše na středních školách, kde neplatí věta uvedená na str. 25 nahoře: „Hodnota úspěchu a tradice je nadřazena interpersonálním vztahům ...“</p> <p>3) Na str. 43 v obr. 2 je uveden vývoj hodnocení primárních stresových situací - chybí označení osy y. Jakou hodnotu vyjadřuje?</p> <p>4) Oceňuji položkovou analýzu provedenou u dotazníku FEBO, který nebyl ještě standardizován. Diskriminační koeficient odhalil nevhodnost některých položek. Proč tyto položky nebyly v následné analýze z dotazníku dodatečně vyřazeny nebo přeřazeny do jiné kategorie, ve které lépe korelují?</p> <p>5) Na str. 88 je uvedeno: „... významné korelace nacházíme pouze mezi FEBO_Individualizace a rozvinutou motivací k úspěchu (HE) v oblasti školní a sportovní. Ovšem je nutné upozornit na fakt, že v této kategorii dochází jak ke zvýšení výkonové motivace (HE), tak i zvýšení pasivního strachu (FM1), a to pouze v oblasti sportu. Autorka poznamenává, že podobný fenomén ve škole už nenacházíme. Proč tomu pravděpodobně tak je?“</p> <p>6) Autorka dochází k závěru, že „učitelé obvykle nepracují s různou mírou obtížnosti úloh“. Proč tomu tak obvykle je?</p> <p>7) Na str. 158 a 163 je u kvantitativní analýzy vždy uvedeno, že danou oblast sytí 9 otázek a že je tedy maximální možný skóre 51. Nemá být správně 54?</p>
<b>SOUHRNNÉ STANOVISKO Oponenta</b>	<p>Souhrnně lze konstatovat, že disertační práce K. Kubíkové je typem původní doktorské práce, která skutečně posouvá dílčí část teorie výkonové motivace kupředu. Doktorandka prokázala profesní erudici v oboru pedagogická psychologie.</p> <p>Práci autorky vysoce oceňuji. Prokazuje v ní, že je všestrannou badatelkou, která se výborně orientuje v předmětu studia i v kvantitativních a kvalitativních metodách terénního výzkumu. Umí si pokládat výzkumné otázky a řešit je na úrovni pracovníka s vědeckou hodností.</p> <p>Z celé DP je dobře patrný zájem autorky o popisovanou problematiku a nemalé úsilí (časové, myšlenkové, tvůrčí), které bylo vynaloženo pro zpracování teoretické i praktické části. Ocenit nutno také skutečnost, jak se autorka snažila na základě svého zkoumání převádět teoretické poznatky v podněty, které je možno uplatnit v pedagogické praxi.</p> <p>Disertační práci považuji za velmi zdařilou a <b>doporučuji ji k obhajobě.</b></p>

V Plzni dne 31.1.2013

.....  
PhDr. Václav Holeček, Ph.D.  
oponent